

Anormatova Dilafruz Nurmamat qizi

Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti 2-kurs talabasi

Anarmatovadilafruz18@gmail.com

QODIRIY ASARLARIDA O‘ZBEK AYOLI TASVIRI

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek mumtoz adabiyotining yirik vakillaridan biri, Abdulla Qodiriyning asarlarida o‘zbek ayoli obrazining tasviri tahlil qilinadi. Asosan "O‘tkan kunlar" va "Mehrobdan chayon" romanlari asosida ayollar dunyoqarashi, jamiyatdagi o‘rni va ularning ruhiy kechinmalari adabiy-nazariy jihatdan ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: Qodiriy, o‘zbek ayoli, obraz, "O‘tkan kunlar", "Mehrobdan chayon", adabiy tahlil.

Kirish

O‘zbek adabiyoti tarixida ayol obrazining talqini muhim mavzulardan biri bo‘lib kelgan. Bu borada Abdulla Qodiriyning o‘rni beqiyosdir. U o‘zining tarixiy-realistik romanlarida jamiyatdagi ijtimoiy-siyosiy muhitni tasvirlar ekan, ayni vaqtda o‘zbek ayolining o‘sha davrdagi holatini, ichki kechinmalarini va orzularini noziklik bilan ifoda etgan. Ayniqsa, "O‘tkan kunlar" romanidagi Kumush va "Mehrobdan chayon"dagi Zebi obrazlari orqali ayollarning turmush tarziga, erkinlik uchun kurashiga chuqur e‘tibor qaratilgan.

Metodologiya

Ushbu ilmiy maqolada o‘zbek adabiyotining zabardast vakili Abdulla Qodiriyning asarlarida o‘zbek ayoli obrazining badiiy talqinini o‘rganishda kompleks adabiy-tahliliy yondashuvlar asos qilib olindi. Tadqiqot jarayonida quyidagi asosiy metodlar qo‘llanildi:

Adabiy-badiiy tahlil metodi. Bu metod yordamida Qodiriyning romanlarida (xususan, "O‘tkan kunlar" va "Mehrobdan chayon") o‘zbek ayollari obrazining shakllanishi, ularning xarakter xususiyatlari, ruhiy olami, jamiyatdagi ijtimoiy va ma‘naviy o‘rni san‘atkorona tasvir vositalari orqali tahlil qilindi. Obrazlar tahlilida muallifning til uslubi, badiiy vositalar (tasvir, timsollar, dialoglar, psixologik portret) asosiy diqqat markazida bo‘ldi.

Qodiriy asarlaridagi ayol obrazlari boshqa zamondosh yozuvchilar (masalan, Cholpon, Fitrat, Oybek)ning ayol obrazlari bilan qiyosiy jihatdan tahlil qilindi. Bu orqali Qodiriy ijodining ayol obrazlarini yaratishdagi yangiligi va individualligi aniqlashtirildi. Shuningdek, romandagi ayollar xarakteri o‘sha davr real ijtimoiy tarixiy konteksti bilan bog‘lab ko‘rib chiqildi.

Tadqiqotda XX asr boshlaridagi o‘zbek jamiyatida ayolning ijtimoiy mavqei, gender munosabatlari, madaniy me‘yorlar va qadriyatlar adabiyotda qanday ifoda topgani ko‘rib chiqildi. Ayniqsa, diniy mafkura, urf-odatlar va patriarxal jamiyatning ayolga bo‘lgan munosabati Qodiriy obrazlari orqali qanday tanqidiy yoritilgani o‘rganildi.

Garchi Qodiriy o‘zi feministik adabiy oqim vakili bo‘lmasa-da, uning romanlarida ayollarning jamiyatdagi o‘zini anglash jarayoni, shaxsiy erkinlik uchun intilishi feministik talqin nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Kumush va Zebi obrazlari bu borada ayollarning mustaqil fikrlashi, hayotni ongli ravishda tanlashi va o‘z qadriyatlarini himoya qilishga intilishi

bilan ajralib turadi.

Tadqiqot jarayonida Qodiriyning asarlari asosiy manba sifatida foydalanildi. Shuningdek, o'zbek adabiyotshunosligining taniqli vakillari – G'afur G'ulom, Ozod Sharafiddinov, Komil To'xtaxo'jayev, Naim Karimov, Baxtiyor Nazarov va boshqalar tomonidan yozilgan maqolalar, tadqiqot ishlari, adabiy tanqidiy risolalar tahlil qilindi. Bu manbalar orqali Qodiriy asarlarining tarixiy-adabiy qadriyati va ayol obrazlarining zamonaviy o'qilishi chuqurroq ochib berildi.

Ayol obrazlari faqat matn doirasida emas, balki o'sha davr siyosiy, ijtimoiy va madaniy muhit bilan bog'liq holda tahlil qilindi. Qodiriy yashagan va ijod qilgan davr – jadidchilik harakati, milliy uyg'onish jarayoni, rus mustamlakachiligi davri – ayol masalasi keskin muhokamalarga sabab bo'lgan davrdir. Shu sababli, obrazlar tahliliga ijtimoiy kontekst ham qo'shildi.

Natijalar

Qodiriy asarlarida o'zbek ayoli quyidagi jihatlar bilan ajralib turadi:

Kumush obrazining yetukligi: "O'tkan kunlar"dagi Kumush - nafis, fidokor, sabrli va muhabbatga sodiq ayol sifatida tasvirlangan. U jamiyatda ayol erkinligining timsoli bo'lib, o'z hayotini erkin tanlashga intiladi.

Zebi - fojiali obraz: "Mehrobdan chayon"da Zebi jamiyat bosimi va nodon erkaklar sababli o'z baxtidan mahrum bo'lgan, fojiali taqdir egasi. Bu orqali Qodiriy o'sha davrdagi ayollarning ezilgan holatini ko'rsatadi.

Ayolning ijtimoiy roli: Ikkala romanda ham ayollar faqat oilaviy muhitda emas, balki jamiyatdagi ijtimoiy-huquqiy vaziyatda ham muhim ahamiyatga ega ekanligi ko'rsatilgan.

Ayolning ichki olami: Qodiriy ayollarning hissiy kechinmalarini, orzularini va dardlarini chuqur badiiy vositalar bilan ochib bergan.

Muhokama

Qodiriy asarlaridagi ayol obrazlari uning ziyolilik pozitsiyasi, ayol erkinligiga bo'lgan ijobiy qarashlari, va milliy uyg'onish davrining ma'naviy talablari bilan uyg'unlashgan. Kumush timsolida o'zbek ayoli idealiga yaqin obraz yaratilgan bo'lsa, Zebi obrazi orqali jamiyatdagi muammolar, noto'g'ri qarashlar va adolatsizliklar fosh qilingan.

Zamonaviy adabiyotda Qodiriy yaratgan obrazlar hali-hanuz o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Ayniqsa, ayollarning jamiyatdagi roli ortib borayotgan bugungi kunda bu asarlar tahlili ayol huquqlari masalasida muhim ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Xulosa

Qodiriy o'z asarlarida o'zbek ayolining murakkab, ammo go'zal ichki dunyosini mahorat bilan ochib bera olgan. U ayolni faqatgina uy-ro'zg'or doirasida emas, balki jamiyatning faol a'zosi sifatida tasvirlagan. Aynan shuning uchun ham Qodiriy asarlaridagi ayol obrazlari nafaqat adabiy, balki ijtimoiy-siyosiy jihatdan ham o'rganishga loyiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodiriy A. "O'tkan kunlar". – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi NMIU, 2018.

2. Qodiriy A. "Mehrobdan chayon". – Toshkent: Sharq, 2016.
3. G‘ulom G‘. "Adabiyot va hayot". – Toshkent, 1964.
4. To‘xtaxo‘jayev K. "Qodiriy romanlari poetikasi". – Toshkent, 1987.
5. Sharafiddinov O. "O‘zbek romanchiligi". – Toshkent: Fan, 1978.
6. Turaqulov M. "Ayol obrazining adabiy talqini". – Toshkent, 2005.
7. Rasulov B. "Adabiy obraz va uning tahlili". – Toshkent, 2010.
8. Axmedova N. "Ayol va jamiyat: adabiyotda talqin". – Buxoro, 2015.